

alternatif politika

Annales Okulu'nun Siyasi Tarih Disiplinine Etkileri: Türkiye Örneği
Kaynak: Alternatif Politika, Cilt 7. Sayı 1. (Nisan 2015) Sayfa. 87-117.

Yazar: Merve İrem Yapıcı (Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes
Üniversitesi, Nazilli İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Alternatif Politika; Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, Ebscohost, Index Copernicus ve Asos Index'de taranmaktadır.

AS

ANNALES OKULU'NUN SİYASİ TARİH DİSİPLİNİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ¹

THE IMPACT OF THE ANNALES SCHOOL ON THE DISCIPLINE OF POLITICAL HISTORY: THE EXAMPLE OF TURKEY

Merve İrem Yapıcı

ABSTRACT

The efforts to scientize history starting from the 19th century focused on the events and the performers, and imposed narrative history as a “scientific” approach until 1920s. The Annales School - established in 1929 – rejected the aforementioned efforts to scientize history and accepted a problem-based analysis as opposed to an event-based approach. It emphasized the necessity of an analysis of the era and the conditions surrounding the historical actor in order to understand the actor’s practices. Therefore, it highlighted the urgency of an interdisciplinary work. Political History, which is regarded as the earliest discipline of International Relations, formerly centered upon events and characters, and was confined to practices of statesmen. Thanks to the emergence of the Annales School, it enriched both its subject matter and methodology. It was influenced by the Annales School’s holistic approach. However, the enrichment has been limited to the Western civilization and analyses of the Ottomans in Turkish Political Historiography. This resulted in limitation of Annales’ holistic understanding of history to only a certain geographical/cultural region.

¹ Bu makale, 16-18 Haziran 2010 tarihlerinde Erzurum’da düzenlenen 1. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu’nda yazar tarafından sunulan “Annales Okulu’nun Siyasi Tarih Disiplinine Etkileri” başlıklı, yayımlanmamış bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Keywords: The Annales School, Political History, Turkey, holistic approach in history, Longue Durée.

ÖZ

19. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan tarihi bilimselleştirme çabaları, olaylara ve bu olayları gerçekleştiren kişilere odaklanmış, 1920'lere kadar anlatısal tarih anlayışını "bilimsel" olarak dayatmıştı. 1929 yılında kurulan Annales Okulu, kendinden önceki bu tarihi bilimselleştirme çabalarına karşı çıkarak, olay odaklı anlatı tarihine karşı sorun odaklı tarih anlayışını benimsemiş, bir tarihsel aktörün eylemlerini anlayabilmek için yaşadığı dönem ve koşulları da incelemenin, dolayısıyla disiplinlerarası çalışmanın gerekliliğini vurgulamıştı. Uluslararası İlişkiler alanındaki ilk disiplin olarak kabul edilen, olay ve kişileri merkeze alan Siyasi Tarih disiplini, bütüncül tarih anlayışını savunan bu okulun etkisinden kendisini yalıtamadı. Önceleri devlet adamlarının eylemleriyle sınırlı bir konuya sahipken, Annales Okulu'nun etkisiyle gerek konusunu gerek yöntemini giderek zenginleştirdi. Ancak bu zenginleşme, Türkiye'deki Siyasi Tarih yazımında daha ziyade Batı uygarlığı ve Osmanlı analizleriyle sınırlı kalarak, Annales'in bütüncül tarih anlayışının sadece belli bir coğrafi/kültürel alana sıkıştırılması sonucunu verdi.

Anahtar Kelimeler: Annales Okulu, Siyasi Tarih, Türkiye, bütüncül tarih anlayışı, uzun süre.

GİRİŞ

Tarihi bilimselleştirme girişimleri içerisinde önemli bir yere sahip olan Annales Okulu'nun Türkiye'de tarihçiliğe ve tarih yazımına etkisine ilişkin olarak literatürde az sayıda da olsa çalışma mevcuttur. Ancak dönemi sınırlandırılmış olan bu çalışmalar,² tarih bilimi ve genel tarih yazımı açısından söz konusu etkiyi incelemişler, Uluslararası İlişkiler alanının ilk disiplini olarak kabul edilen Siyasi Tarih'in yazımına ilişkin herhangi bir tespit içermemişlerdir. Çalışmanın amacı, bu boşluğu doldurarak, Türkiye'de sadece tarihçiler değil uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenler açısından da Annales'in

² Bkz. (Sönmez, 2010). (Ayan, 2011).

önemini, disipline getirdiği katkıyı ve etki düzeyini saptayabilmektir. Bu bağlamda ilk olarak aynı zamanda Siyasi Tarih disiplininin oluşumuna da yol açan, tarihin 19. yüzyıldan bu yana yaşadığı bilimselleşme serüveninden bahsedilecek, bu serüvende Annales Okulu'na giden süreç incelenecektir. Annales'in kendinden önceki tarih anlayışlarından farkını ortaya çıkartabilmek açısından gerçekleştirilen bu incelemenin ardından, söz konusu okulun tarih yazımına getirdiği yenilikler ve bu yeniliklerin Siyasi Tarih'in gelişimine etkisi üzerinde durulacak, en son bölümde ise bu yenilikler ve etki Türkiye örneği üzerinden tartışılacaktır.

Ancak ilk olarak makalede sıklıkla tekrarlanacak olan Siyasi Tarih'ten neyin kastedildiğini açıklamak gerekir. Kabaca devletlerarasındaki ilişkilerin tarihi olarak tanımlanan Siyasi Tarih, Türkiye'de Batı'daki "Uluslararası İlişkiler Tarihi" yerine ve hem diplomasi tarihini (*diplomatic history*) hem de siyasal tarihi (*political history*) kapsayacak biçimde kullanılmaktadır. Yani devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen diplomasi tarihi ile devletlerin oluşumu ve iç siyasalarını inceleyen siyasal tarih bir arada Siyasi Tarih olarak anılmaktadır (Tellal, 2006: 75-76). Yurdusev'e göre Siyasi Tarih, siyasi süreçlerin oluşturduğu bütün vakaları ve bu süreçlere katılan bütün aktörleri kapsar. En geniş anlamıyla bir yönetim/hükmetme tarihidir. Modern dönemde devlet toplumsal yaşamı tamamen kapladığından, modern Siyasi Tarih devlet merkezli olmuştur (Yurdusev, 2006: 93). Devlet merkezli Siyasi Tarih'in ortaya çıkışı, 19. yüzyılda gerçekleştirilen tarihi bilimselleştirme çabalarına denk düşmekte, bu çabaları aşma gayretindeki Annales Okulu ile söz konusu disiplin yeni bir aşamaya geçmektedir.

1. SİYASİ TARİHİN ORTAYA ÇIKIŞI: KLASİK HISTORİSİZM

Antikçağda mitoloji ile özdeşleştirilen tarih, ilk defa Herodot ile birlikte olgusal bir nitelik kazanmaya başlamıştı. Herodot, "istoria" sözcüğünü insan topluluklarının başından geçenleri kaydetme yoluyla edinilen bilgi yani tanık olunan ve haber alınan şeylerin anlatılması anlamında kullanmıştı. Böylece "istoria", insani-toplumsal olayları aktarma ve kaydetme yoluyla edinilen bilgi anlamını ilk kez kazanmış bulunuyordu (Özlem, 2004: 22). Bunun sonucunda Eski Yunan'dan itibaren gerçekte yaşanmış olan, mitolojiden ayrılmaya başladı (Fırat, 2006: 9). Ardından Tukidides ile birlikte tarih sadece bir aktarma ve kaydetme işi olarak değil, aynı zamanda geçmişte kalan insani ve toplumsal olayları değerlendirme ve yorumlama etkinliği olarak da anlaşılmaya başlandı (Özlem, 2004: 22). Ancak bu zamandan 19. yüzyıla kadar tarih, bireysel ve rastlantısal olayların anlatımı olarak edebiyatın bir alt dalı olarak görülmeye

devam etti. Nitekim Ortaçağ'da İsa'nın yeryüzünde görünüşünden Eskaton³'a kadar sürecek olan ve Tanrı'nın belirlediği bir tarihsel zaman anlayışı geliştirilirken, historia kavramı Antikçağ'ın konumlandığı anlamda edebi bir tür olarak ele alınmaya devam etti (Özlem, 2004: 35). Bu dönemde pek çok tarihçi işlevini, dünyada tanrının amaçlarını ortaya koyuşunun kaydedilmesi olarak görürken, "Aydınlanma Yüzyılı" olarak adlandırılan 18. yüzyılın tarihçileri, bu tarz tarihsel açıklamanın yerine insani güçlere dayanan açıklama biçimini koydular; ama hala yaptıkları işin ahlaki bir açıklama olduğunu düşünüyorlardı (Evans, 1999: 23). Tarih yazıcılığının amacı, insanlara geçmişi anlatarak ahlaksal dersler çıkarmalarını sağlamaya çalışmaktı (Fırat, 2006: 10). Alınacak nihai ders, kuşkusuz her biri Aydınlanma akılcılarının lanetlediği şeyler olan hurafe, fanatiklik ve dinsel inancın, eğer kökleri kazınmazsa büyük tahribatlar yapabilecek tehlikeli güçler olduğuydu (Evans, 1999: 23).

19. yüzyılda tarih artık edebiyatın bir dalı olmaktan çıkarak, bilim olma yoluna girmişti. Bu dönemde doğa bilimlerinde sağlanan ilerleme, tarihin doğa bilimlerini örnek alarak sanattan bilime doğru yönelmesine yol açmıştı (Hartog, 2000: 228). Tarihçiler, profesyonelleşmiş bilimlerde görülen, yöntem bilimsel olarak denetlenebilen araştırmanın nesnel bilgiyi mümkün kıldığına yönelik iyimserliği genel olarak paylaşmaktaydılar. Diğer bilim insanları gibi, onlara göre de gerçek, bilginin nesnel bir gerçeklikle örtüşmesinden oluşuyordu; tarihçi için bu nesnel gerçeklik, geçmişin "fiilen ortaya çıktığı şekilde" kurulması anlamına geliyordu (Iggers, 2003: 2). Tarihin amacı, kimi soyut felsefi doktrin ya da ilkelere örnek teşkil etmek olarak değil, içinde bulunulan zamanın devlet ve toplum gibi kurumlarının gerçekten anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için, geçmişin ortaya çıkarılması olarak görülüyordu. Bu yön değişikliğinde öncülük, Alman tarihçi Leopold von Ranke tarafından yapıldı (Evans, 1999: 24). Ranke 1830'larda tarihten ahlak dersleri çıkartan anlayışa karşı itirazında, tarihçinin ödevinin yalnızca "Nasıl öyle göstermek" (*Wie es eigentlich gewesen*) olduğunu söylediğinde, bu özdeyiş şaşırtıcı bir başarı sağlamıştı (Carr, 2004: 11). Tarihi profesyonel olarak eğitim görmüş tarihçiler tarafından icra edilen pozitif bir bilime dönüştürmeyi amaçlayan Ranke'nin katı kurallara bağlı bilimsellik anlayışı, değer yargılarından kesinlikle kaçınmayı öngörüyordu. Tarihçi "geçmiş yargılamaktan" sakınmak ve kendisini "şeylerin gerçekten nasıl olduğunu göstermekle" sınırlamak zorundaydı (Iggers, 2003: 25-26). Bilen özne/tarihçi ile bilinecek nesne/tarihsel olgu arasında hiçbir karşılıklı bağımlılığın olmadığını ileri süren Ranke, tarihçinin toplumsal koşullarından sıyrılarak tarihsel olgulara tarafsız bakabileceğini varsaymaktaydı (Fırat, 2006: 11). Günün ölçütleriyle

³ Mahşer Günü.

değerlendirilemeyecek geçmiş, kendi koşulları içinde görülmeliydi (Evans, 1999: 25).

Ranke'ye göre, “*res gestae*” yani geçmişte yaşanan gerçekliğin bütünü anlamında tarih, objektif olarak kendi başına vardır ve bunun bilgisine ulaşılabilir. Bu doğrultuda tarihçinin görevi güvenilirliği kesin belgelere dayalı yeterli sayıda olguyu ortaya çıkarmaktır (Fırat, 2006: 11-12). Tarihçi bunu yaparken, sözlü kaynaklardan çok yazılı kaynaklara, ikincil kaynaklardan çok birincil kaynaklara dayanmalı, ayrıca ele aldığı tüm kaynakları eleştirel bir incelemeye tâbi tutmalıdır (Tosh, 1997: 32, 57-58). Bilimsel araştırmanın eleştirel yöntemle yakından bağlantılı olduğunu ileri süren Ranke, kaynakların değerlendirilmesinde filologlarca geliştirilen yöntemlerin önemli olduğunu savunmuş, tarihçilerin filolojik eleştiri yöntemlerini konusunda eğitim almalarını zorunlu bir ön koşul olarak görmüştür (Iggers, 2003: 25). Böylece Ranke'nin öncülüğündeki metodolojik tarih anlayışı, tarihçinin işini belgeleri sıralamakla, dış ve iç eleştiriye tabi tutmakla ve olguları genel çerçeve içine yerleştirmekle sınırlandırılıyordu. Tarihin edebiyattan koparak bilim haline gelmesinin tek yolu buydu. Üstelik olgular objektif olarak ortaya konulduğunda, bunlar arasındaki benzerlikler, aynı nedenlerin aynı sonuçlara yol açacağını gösteren düzenlilikler yani tarihin akışını gösteren yasalar da kendiliğinden ortaya çıkacaktı (Fırat 2006: 12). Olgu fetişizmine yol açtığı ileri sürülen bu anlayış, devlet işleri, hizipler ve savaşlar gibi geleneksel olarak zaten ağırlık verilen konuları iyice ön plana çıkardı (Tosh 1997: 75). Yazılı belgelere dayanılması ve bu belgelerin daha çok devlet arşivlerinde bulunması sonucunda ortaya çıkan tarih, doğal olarak siyasi, diplomatik ve askeri olaylara ağırlık veren Siyasi Tarih oldu (Fırat 2006: 12). Anlatıya dayalı, olay yönelimli ve devlet merkezli 19. yüzyılın tarih yazımında, bireyler ve özellikle “büyük adamlar” ön plana çıkarılmıştı (Iggers 2003: 3).

Ranke'nin 19. yüzyılda formüle ettiği “kanıtlanmış olguların ardarda dizilmesi” esasına dayalı, güvenilir kaynak olarak devlet arşivlerini kabul eden, tarihi bir diplomasi tarihi olarak algılayan ve “büyük adamlar”ın yaptıklarına indirgeyen bu anlayış, Klasik Historisizm olarak da adlandırılmaktadır (Beratlı, 2006: 4). Klasik Historisizm, önerdiği profesyonelleşme ve bilimsel uygulamalara paralel olarak, şaşırtıcı bir biçimde tarih yazımının giderek artan düzeyde ideolojileştirilmesine yol açmıştır. Tarihçiler arşivlere, kendi milliyetçiliklerini ve sınıfsal kanılarını destekleyecek kanıtlar bulmak amacıyla girmişler (Iggers, 2003: 28-29), özellikle ulusal birliğini kurma yolundaki Almanya'da ve 1871'de ulusal gururu zedelenmiş olan Fransa'da ulusu yücelten tarih yazımına yol açmışlardır. Doğa bilimlerindeki tersine tarihteki bilimselleşme ulus-devlet ile sınırlı kalmış, milliyetçilik çağına denk gelen bu

dönemde tarihçiler yaptıkları araştırmalarını vatana bir borç ve hizmet olarak algılamışlardır (Iggers, 2005: 471). Eric Hobsbawm'ın belirttiği üzere tarih, milliyetçi, etnik ya da fundemantalist ideolojilerin hammaddesidir ve 19. yüzyıl, tarihin yeni ulusların imal edilmesi sürecine malzeme işlevi görmesine zemin hazırlamıştır (Sönmez, 2010 a: 30). Dolayısıyla tarih Siyasi Tarih'e dönüştüğü gibi, ortaya çıkan Siyasi Tarih, ulus-devletin ideolojik altyapısını kurma ve ulus kimliğini perçinleme görevini üstlenmiştir (Fırat, 2006: 13).

Sonuçta, 19. yüzyılda tarihi bilimselleştirme çabaları Siyasi Tarih disiplininin yani nesnesi devlet olan bir tarih yazımının ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Ulus-devletlerin egemen olduğu siyasal sistem, tüm tarihi Siyasi Tarih'ten ibaretmiş gibi gören anlayışın gelişmesini kolaylaştırmıştır (Fırat, 2006: 13). Bu dönemde tarihçiler yalnızca siyasi içerikli ve devlet arşivlerinden çıkma yazılı kaynaklara odaklanarak dar bir tarih yazımına yol açmışlardır (Burke, 1992: 4). Ranke ve çağdaşları, devleti tarihsel değişimin başlıca aracı olarak görmüşler, insanın kaderinin devletlerarasında değişen güç dengesi tarafından belirlendiğini ileri sürmüşler, bundan dolayı da siyasal olana odaklanarak, devlet kurma misyonuna katkıda bulunmadığı gerekçesiyle toplumsal tarihi marjinalleştirmişlerdir (Sönmez, 2010 a: 30-31). Örneğin "İspanyol ve Osmanlı İmparatorluklarının Tarihi" adlı eserinde Ranke, her iki imparatorluğu sadece siyasi belgelere dayanarak incelemiş, özellikle Venedik sefirlerinin siyasi raporlarından geniş ölçüde faydalanmıştır. Oysa ki 20. yüzyıla gelindiğinde dönemin büyük tarihçilerinden Fernand Braudel, aynı konuyu çok daha derinlemesine bir biçimde coğrafik, ekonomik, sosyal ve siyasal yönlerini de ele alarak inceleyecektir (Trevor-Roper, 1972: 475).

2. KLASK HİSTORİSİZME İLK ELEŞTİRİLER: İDEALİSTLER

Ranke'nin getirdiği yeni tarih anlayışının, iddia edildiği gibi tarihsel işleyişin yasalarını ortaya çıkarması söz konusu olmadı. Sadece yazılı belgelerle tüm geçmişin olduğu gibi betimlenmesinin sağlanamayacağı kısa sürede anlaşıldı (Fırat, 2006: 13). Üstelik her türlü olgunun bulunamayacağı konusunda bir anlayış birliği oluşmuştu (Evans, 1999: 29). Bunun sonucunda tarihte olguların başı çektiği ve özerkliği teorisine karşı ilk mücadele çağrısı, 1880 ve 1890'larda Almanya'da Dilthey'den, İtalya'da Croce'dan ve ardından da İngiltere'de Collingwood'dan geldi (Carr, 2004: 24-25). Tarihselci ya da idealist olarak tanımlanan bu tarihçiler, tarihin doğa bilimlerinden farklı bir bilim olduğunu ileri sürerek, kendine özgü yöntemlere sahip olması gerektiğini ileri sürdüler. Onlara göre tarihte yasa bulmak ve bunları deneye tabi tutmak mümkün değildi; tarihin nesnesi olan olgu biricikti ve kendi başına anlam taşıyıp incelemeye değerdi.

Tarihçi yasalar ve genellemelere ulaşma hedefinde değil, tekil ve özel olgularla ilgilenme kararlılığında olmalıydı (Fırat, 2006: 13).

Bu idealist tarihçilerden özellikle Collingwood, tarihin amacının tarihsel yasaları ortaya çıkarmak ya da insan varoluşunun yapısını veya planını keşfetmek değil, sadece geçmişi ortaya çıkarmak ve anlamak olduğunu ileri sürmüştür (Aysevener, 2001: 17). Ona göre tarih ancak tarihçi aracılığıyla ve tarihçinin zihninde yeniden canlandırmaya uğrayarak bugüne taşınabilir. Tarihçi başka herhangi bir yere varabilmek için öncelikle kaynakları yaratanların zihinsel dünyalarına erişmek zorundadır (Tosh, 1997: 130). Bütün tarih aslında aklın tarihidir. İnsanların zihninde olan şeylerin tarihidir (Jenkins, 1997: 55-56). Tarihçi için önemli olan da, eylemlerden çok eylemleri gerçekleştiren insanların hangi düşünce ile bu eylemleri yaptıklarıdır (Fırat, 2006: s. 14).

Collingwood'a göre doğa durumundan farklı olarak tarihsel alanda olayların iç (eylemler) ve dış yanları (düşünceler) arasında ayırım yapılabilmektedir. Tarihçi salt olayla, yani olayın dış boyutuyla değil, olayın hem iç hem de dış yanlarıyla ilgilenmelidir (Collingwood, 1996: 256) ki aslında tarihçi ile doğa bilimci arasındaki temel fark da budur. Çünkü tarihçi için keşfedilecek şey, doğa bilimcinin aksine salt olay değil, onda dile getirilen düşüncedir. O düşünceyi keşfetmek, olayın nedenini ortaya çıkararak anlaşılmasını sağlar. Bu demek oluyor ki, tarihçinin aradığı şey, düşünce süreçleridir (Collingwood 1996: 257). Tarihçi bu düşünce süreçlerini keşfederken canlandırdığı dönemin kavramları, değerleri ve ilkelerini kullanmak zorundadır. Eğer kendi döneminin değer yargılarından arınıp tarihte eyleyen aktörün düşünceleri ile kendi düşüncelerini özdeşleştirebilirse geçmişin bilgisine ulaşabilir (Fırat 2006: 14).

Görüldüğü üzere, Rankeci tarih anlayışını eleştiren idealist tarihçiler, tarihsel olgular kadar bu olguları gerçekleştiren kişilerin düşüncelerine de önem vermişler, tarihçinin bu düşünceleri yeniden canlandırabilmesinin geçmişin bilgisine ulaşmada kilit önem taşıdığını vurgulamışlardır. Ancak bu dönemde tarihsel olgu bireyin eylemi olarak anlaşılınca, Siyasi Tarih doğal olarak tarih yazımının merkezinde kalmaya devam etmiştir (Fırat, 2006: 14). Tarih hâlâ "büyük adamlar"ın eylemleri ile sınırlı olarak görülmüş, değişen tek şey bu "büyük adamlar"ın düşüncelerini ortaya çıkarma çabası olmuştur.

3. ANNALES OKULU VE BÜTÜNCÜL TARİH ANLAYIŞI

20. yüzyıl tarih yazımında en büyük etkiyi Marksistler ile Annales Okulu'nun etrafında kümelenmiş olan tarihçiler oluşturdu (Iggers, 2005: 471).

Ranke'ye alternatif bir tarih paradigması öneren Marx, tarihsel değişimin temel nedenlerini toplumsal ve ekonomik yapılar içerisindeki gerilimlerde aramak gerektiğini ileri sürüyordu (Burke, 2002: 31). Tarihi “büyük adamlar”ın değil, toplumsal sınıflar arasındaki savaşımın yaptığını ileri süren Marx'a göre, tarihin gizleri “büyük adamlar”ın yaşam öykülerinde ya da savaş hikâyelerinde değil, toplumsal ilerlemeyi sağlayan üretim güçleri arasındaki mücadelede aranmalıydı (Beratlı, 2006: 4). Tarihin egemen faktörü olarak iktisadi üretimi ve ilişkileri gösteren Marx, olaylardan ziyade yapılara odaklanması ve tarihi “uzun süre” (*longue duree*) içinde ele alarak toplumsal modeller kurması nedeniyle Annales tarihçilerine örnek teşkil etmişti (Yapıcı, 2005/2006: 197).

Marx'ın yanı sıra sosyoloji disiplinin kurucuları arasında yer alan August Comte, Herbert Spencer ve Emile Durkheim gibi isimler de olaylara odaklanan tarih anlayışına karşı yapıları ön plana çıkaran görüşleri ile Annales Okulu'na bir anlamda öncülük etmişlerdi (Burke, 1992: 10). Bilimin konusunu birey değil, toplumsal gruplar; yüzeysel olayların izlenmesi değil “bütünsel toplum olgusu” olarak gören bu toplumbilimciler, anlatı-tarihten ekonomik ve toplumsal tarihe geçişin itici gücünü oluşturmuşlardı (Hartog, 2000: 229). Özellikle Durkheim, tikel olayları belli bir ulusun gerçek tarihinden ziyade görünüşünü, “yüzeysel tezahürlerini” yansıttığı gerekçesiyle önemsiz bulmaktaydı (Burke, 2002: 33). 20. yüzyılın başlarında Durkheim'in takipçisi François Simiand'ın “tarihçiler kabilesinin putları olarak nitelediği siyaset, birey ve kronoloji putlarına” savaş açan tarzı, Annales tarihçileri üzerinde etki bırakmıştı (Burke, 2002: 35).

Tarihin içerik olarak sosyal temelli olması gerektiği şeklindeki anlayış, özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'da tarih yazımı ve öğretiminde etkili olan Fransız Annales Okulu ile birlikte daha geniş bir anlam kazandı (Şimşek, 2008: 9-10). 20. yüzyılın başına gelindiğinde Batı Avrupa ve ABD'nin köklü bir sosyal dönüşümden geçiyor olmaları ve o zamana kadarki haliyle tarihçiliğin bu dönüşümü açıklamakta yetersiz kalması, sosyal tarihçiliğin başlangıcına zemin oluşturdu (Sönmez, 2010 a: 43). Bu dönemde yaşanan krizler özellikle de 1. Dünya Savaşı, 19. yüzyılın bilimsel iyimserliğine büyük bir darbe indirirken, ilerlemenin yasalarının doğruluğu kanıtlanmış olguların toplanmasıyla keşfedilebileceğine ilişkin tarih anlayışı şiddetli eleştirilere maruz kaldı. İnsan toplumlarının ilerleme sürecinin genel eğilimlerinin saptanabilmesi için, belli ve tekil olaylara dayalı betimleyici anlatının yetersiz olduğu ileri sürüldü. Tarih, geçmişi, ancak önceden mevcut olan açıklayıcı bir çerçeveye yerleştirerek ortaya çıkarabilirdi (Fırat, 2006: 14-15). Özetle 1. Dünya Savaşı başta olmak üzere 20. yüzyılda patlak veren krizler, ilerlemenin olaylara dayanılarak açıklanmasını zorlaştırmış, hala popülaritesini koruyan ilerleme sürecinin daha uzun bir

tarihsel zaman dilimi içerisinde ve yapısal olarak incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştı.

Kaynağı 19. yüzyıla dayanan⁴ ama 20. yüzyılın krizleri ile güçlenen bu yeni tarih anlayışı, 1929 yılında Lucien Febvre ve Marc Bloch önderliğinde kurulan ve Fernand Braudel ile en parlak dönemini yaşayan Annales Okulu tarafından temsil edildi. Annales Okulu'nun başta Marx olmak üzere etkisi altında kaldığı 19. yüzyılın önemli isimlerinden belirgin farkları vardı. Her ne kadar söz konusu isimler ile Annales tarihçileri, insan eylemlerini geniş ölçekte değerlendirme ve tüm tarihi tek bir açıklama modeli ile ele alma noktasında birleşmişlerse de (Schweizer ve Schumann, 2008: 163), tarihsel zaman konusunda birbirlerinden ayrılmışlardı. Annales'e esin kaynağı oluşturan tüm isimler, tarihi geçmişten geleceğe doğru ilerleyen, tek boyutlu bir zaman olarak ele alırken, Annales tarihçileri zamanın göreceliğinin ve çok katmanlılığının altını çizerek, bu kavrayışı kökten değiştirmişlerdi (Iggers, 2003: 51). Ayrıca kimi çevrelerce Marksizm ile özdeş bir tarih anlayışı olduğu ileri sürülen Annales Okulu, Marksizm'in aksine tarihi ileriye doğru giden diyalektik bir süreç olarak ele almaktan kaçınmaktaydı (Iggers, 2005: 473). Annales'in etkili temsilcilerinden Braudel, Marksizmi, iktisadi üretim ve ilişkileri, tarihin egemen faktörü olarak gösterdiği için eleştirmekte, tarihin tek bir egemen faktörle açıklanmasının mümkün olmadığını ileri sürmekteydi. Ona göre, tarih yalnızca ne ırklar mücadelesi, ne güçlü ekonomik ritimler, ne sürekli toplumsal gerilimler, ne de teknolojinin egemenliği ile açıklanabilirdi (Braudel, 1992: 31). Marksizmin Annales üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olduğu, sınıf çatışmasının Annales tarihçilerinden sadece Emmanuel Le Roy Ladurie tarafından *Les paysans de Languedoc* adlı eserinde ele alınmış olmasından da anlaşılabilirdi (Iggers, 2005: 473).

Kısaca Annales Dergisi olarak bilinen *Annales d'histoire économique et sociale* adlı dergi, Febvre ve Bloch tarafından 1929 Ocak'ında ekonomik ve toplumsal tarih alanlarında düşünsel önderlik yapma iddiasıyla yayımlanmaya başladı. Ekonominin, sosyolojinin ve özellikle coğrafya ile istatistiğin yöntemlerini geçmişin araştırılmasına uygulama hedefindeki dergi (Evans 1999: 45), editörlerinin tarih konusunda disiplinlerarası yaklaşımı savunan görüşlerini yaymaya çalışıyordu (Burke 2002: 50). Nitekim derginin 1929'daki ilk yazı kurulunda modern ve eski çağ tarihçilerinin yanı sıra bir coğrafyacı (Albert Demangeon), bir sosyolog (Maurice Halbwachs), bir ekonomist (Charles Rist) ve bir siyaset bilimcinin (Andre Siegfried) yer alması, Annales Okulu'nun ancak disiplinlerarası çalışmalarla geçmişteki insan yaşamının bilgisine ulaşabileceği

⁴ 20. yüzyılda gelişen toplumsal tarihçiliğin öncülü olarak 19. yüzyılda egemen tarih anlayışına getirilen eleştiriler ve alternatifler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Sönmez, 2010 a: 36-44).

konusundaki yaklaşımını yansıtmaktaydı (Fırat 2006: 16; Ayan 2011: 78). Dergi etrafında toplanan bilim adamlarının oluşturduğu Annales Okulu, ileri sürdüğü bütüncül tarih anlayışı ile tarihsel değişime etki eden tüm unsurların hesaba katılması, bunun için de geçmişi ve bugünü anlama uğraşındaki tarihçinin toplum bilimlerinin tümünden yararlanması gerekliliğini savunmaktaydı (Braudel 1992: 8). İnsanın bilgisine ulaşmak için toplum bilimleri arasındaki yapay engellerin ortadan kaldırılmasını zorunlu gören okul, tarih ile sosyal bilim disiplinlerini kapsamlı bir “beşeri bilimler” içinde bütünleştirmeyi hedeflemekteydi (Iggers 2005: 473).

Annales Okulu’nun savunduğu tarih anlayışı üç temel noktaya dayanmaktaydı. Bunlardan ilki, olaylardan oluşan geleneksel tarih anlatısının yerine sorun odaklı analitik bir tarih yaklaşımının benimsenmiş olmasıydı. İkincisi, siyasete odaklanan tarih anlayışının yerine insanın tüm etkinliklerini ele alan bir tarih yaklaşımının tercih edilmesiydi. Üçüncüsü ise, ilk iki noktanın gerçekleştirilebilmesi için diğer disiplinlerle işbirliğine ve diğer disiplinlerin veri ve sonuçlarını dikkate almaya önem verilmesiydi (Acar, 2008: 4; Ayan, 2011: 78). Annales’in kurucularından Bloch’a göre, tarihçi bir sorunla yola çıkmalı, çeşitli disiplinlerin yardımıyla gözlem yapmalı, karşılaştırma yöntemiyle varsayımlarını sınamalı ve öngöründe bulunmalıydı. Tarih ancak bu şekilde bilimsel hale gelebilirdi (Fırat, 2006: 16).

Annales’in önerdiği sorun odaklı tarih anlayışı, tarihçinin yaptığı çalışma ile içinde bulunduğu çağın sorularına cevap verme uğraşı içinde olmasını gerektirdi (Tohaneanu 2000: 175). Tarihi geçmişin bilimi değil, zaman içindeki insanın bilimi olarak tanımlayan Bloch’a göre, geçmişteki insanı inceleyen tarihçi, geçmişi ancak şimdi ile anlayabilirdi (Bloch 1985: 28). Şimdiki zamandan yola çıkarak geçmişi sorgulayan tarihçi, içinde bulunduğu dönemin sorunlarından esinlenerek araştırmasına başlamalıydı. Bu bağlamda bugünü gözlemek ve kavramak, doğru soruyla işe başlamanın ilk koşuluydu (Fırat 2006: 17).

Sorunsal tarih olarak adlandırılan bu tarih anlayışının konusu, olay ve zamanı konu edinen anlatısal tarihten farklı olarak, dönemler ve olay kümeleri tarafından belirlenen sorundu. Buna bağlı olarak anlatısal tarihin inceleme nesnesi biricik olay iken, sorunsal tarihin inceleme nesnesi tarihsel yapılar, kavramlar ve büyük olaylardı. Üstünde çalışılan zaman da artık olayın zamanı değil, döngüleri, konjonktürleri, yapıları ve buhranları belirleyen toplumsal bir zamandı (Hartog 2000: 229-230). Ayrıca olayları inceleyen anlatısal tarihte nedenselliğin bu olayların içinde bulunduğu ve mantık-sezgi yoluyla çıkarılabileceği kanısı egemen iken, sorunsal tarih niceliksel yöntemler ve

karşılaştırma yoluyla nedensellik bağının kurulabileceğini savundu (Fırat 2006: 17).

Annalesçi tarih yazımına en önemli katkı, zamanda görecelik yaklaşımı ortaya atan Braudel'den geldi. Braudel'e göre tarihsel değişimlerin hızları farklı olmakta ve farklı hızlara sahip üç çeşit tarihsel zaman dilimi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, coğrafi diğer bir tabir ile jeolojik zamandır. Coğrafi zaman içindeki tarih, akmakta ve değişmekte çok yavaş, ısrarlı geri dönüşlerden ve sürekli olarak yenilenen devrelerden meydana gelen tarihtir (Braudel 1992: 21). Bunun üzerinde toplumsal tarih bulunmaktadır ki; bu tarih bir önceki tarihe göre daha hızlı ama yine de yavaş hareket eden, ekonomik sistemleri, devletleri, toplumları ve uygarlıkları konu edinen tarihtir. En yukarıda ise kısa süreli, geleneksel tarih yazımına konu olmuş siyasi olayların ve bireylerin tarihi yer almaktadır (Andrea 1991: 605). Kısa süreli ya da bireysel tarih için "olay tarih", orta süreli ya da toplumsal tarih için "konjonktür", uzun süreli jeo-tarih içinse bazen "yapı" ama genel olarak "uzun süre" (*longue duree*) terimlerini kullanan Braudel (Yapıcı 2005: 187), tarihin sadece olayların yer aldığı kısa süreli zamana odaklanmak yerine coğrafi ve kültürel yapıların içinde olduğu uzun süreli zamanı gözetmesi gerekliliğine vurgu yapmış, *uzun süre* ile yüzeysel olarak ifade ettiği olay-tarihin gerisinde yatan nedenleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır (Yapıcı 2005: 199).

4. ANNALES OKULU'NUN SİYASİ TARİH DİSİPLİNİNE ETKİLERİ

Annales Okulu'nun tarih yazımına egemen olduğu 20. yüzyılın ilk yarısında, 19. yüzyılda altın çağını yaşayan Siyasi Tarih ikincilleşti. Siyasal tarihten toplumsal tarihe geçişin yaşandığı bu dönemde olaylar ve kişileri merkeze alan Siyasi Tarih'e karşı artık "olaylar tozudur" anlayışı hâkimdi (Fırat, 2006: 18; Sönmez, 2010 a: 23-24). Üstelik Annales ile birlikte ulus-devleti aşan bölgesel ve küresel tarih yazımı, devleti merkeze alan Siyasi Tarih'i gözden düşürdü. Yalnızca Febvre'in Franche-Comte üzerine yazdığı kitabında değil, 1960'larda ağırlıklı olarak nüfus-bilim verilerine dayanan bir dizi araştırmada da, bölgelerin tarihi üzerine odaklanıldı. Braudel'in Akdeniz çalışması gerek Hıristiyan, gerek Müslüman bütün bir Akdeniz dünyasını ele aldı (Iggers, 2003: 57-58). Aynı tarihinin son yapıtı olan "Fransa'nın Kimliği", Fransa'yı bir devlet olarak değil de bölgelerin çoğulculuğu açısından ele alarak anlatsal Siyasi Tarih'e uygun olmayan bir çizgi izledi (Iggers, 2005: 475). Nitekim bu eserde Fransa, Paris'teki merkezden değil, özgül kimlikleri yüzyıllar boyunca değişmeksizin kalmış bölgelerin çoğulculuğu açısından tanımlandı. Burada vurgu, değişim üzerine değil, *longue duree*, yani bir köylü kültürü ve zihniyetinin 20. yüzyıla değin kalıcılığını koruması üzerinedir (Iggers, 2003: 58). Ulus-

devletten uzaklaşma, Batı'daki yeni kültür tarihinde ve mikro tarihçilikte daha da belirgin bir hal aldı (Iggers, 2005: 475).

Siyasi Tarih'in popülaritesinde yaşanan düşüş, sayısal verilerle de kanıtlandı. Annales Dergisi'nin önde gelen rakiplerinden Revue Historique'de kuruluş tarihi olan 1876'dan 1972'ye kadar yayımlanan makaleler incelendiğinde biyografik çalışmalarda % 90, Siyasi Tarih çalışmalarında % 30 oranında bir düşüş gözlemlendi. Bu süreçte aynı dergideki ekonomik tarih çalışmalarında dört, toplumsal tarih çalışmalarında ise iki katı bir artış yaşanmaktaydı. 1972 itibarıyla Siyasi Tarih hâlâ alandaki üstünlüğünü devam ettirirken, onu takip eden tarih dalları artık biyografik ve dini tarih değil, ekonomik ve toplumsal tarih idi (Hunt, 1986: 212-213).

Annales Okulu'nun Siyasi Tarih'i yıpratıcı bu yaklaşımlarına rağmen, bazı tarihçiler yaptıkları çalışmalarla olay odaklı Siyasi Tarih disiplininin varlığını korumaya çalıştılar. Hatta 1980'lerde fikirler, kültürel yapı ve bireysel isteklerin tarihi şekillendirmede en az ekonomik ve demografik belirleyicilik kadar önemli olduğu, askeri ve siyasi gücün toplumsal yapıyı, zenginliğin dağılımını ve tarımsal sistemi etkilediği iddia edilerek, anlatı tarihinin yeniden yükselişe geçtiği tartışıldı (Stone, 1979: 85; Leuchtenburg, 1986: 588-593). Bu tartışmalarda vurgu, Annales Okulu'nun *uzun süreye* dayalı analizlerinin, endüstri öncesi toplumları açıklamaya elverişli olduğu, savaşların, devrimlerin ve diplomasi'nin hâkim hale geldiği modern dönemi açıklamada etkili olamayacağı yönündeydi (Wesseling, 1978: 191; Leuchtenburg, 1986: 591-592). Ancak, Siyasi Tarih Annales Okulu'nun etkisinden kendisini tam anlamıyla yalıtamadı. Eskiden devlet adamlarının eylemleriyle sınırlı bir konuya sahip olan Siyasi Tarih, Annales Okulu'nun etkisiyle hem adını değiştirmek hem de konusunu çeşitlendirmek durumunda kaldı. Pierre Renouvin'in öncülüğünde 1955'ten 1970'e kadar yayınlanan kitaplar serisinin adı Diplomatik Tarih değil, Uluslararası İlişkiler Tarihi idi. Dolayısıyla Siyasi Tarih disiplini artık yalnızca devletlerarasındaki siyasi olayları ele almakla yetinmiyor, devletlerarasındaki ekonomik, kültürel vb. ilişkilere de yer veriyordu. Ayrıca devletlerarasındaki olayların nedenleri incelenirken bireylerin eylemlerinin nedenlerinden çok daha derin güçlerin etkilerinin ele alınması gerekiyordu (Fırat, 2006: 19). "Siyasal"ın sadece devlet düzeyinde değil toplumsal düzeyde de gücün kullanımına ilişkin bir kavram olarak ele alınmaya başlandığı 1980'lerde, Yeni Siyasi Tarih'in toplumsal güçleri ve değerleri gözetten bir çalışma sahası oluşturması, Siyasi Tarih'in toplumsal tarihin bir alt dalı olarak değerlendirilmesine kadar vardı (Leuchtenburg, 1986: 589).

Giderek Uluslararası İlişkiler Tarihine dönüşen Siyasi Tarih'te, toplum bilimlerinin genelinde yaşanan sürece paralel olarak disiplinlerarası çalışmaların

sayısında artış görüldü. BM, NATO, IMF ve AB başta olmak üzere uluslararası ve ulusüstü örgütler gibi devlet dışındaki birimlerin yanı sıra uluslararası göç, mal ve sermaye akımları, din, ırk, kültür ve cinsiyet gibi konular da Siyasi Tarih'in ilgi alanına taşındı (Tellal, 2006: 79-80). Ne var ki, küreselleşmenin ulus-devleti ortadan kaldıramaması, tam tersine devletin jeopolitik anlamda egemenliğin tek sahibi olmayı sürdürmesi, devlet merkezli tarih yazımının devam edeceğini gösterdi. Ancak artık devletin salt siyasal değil, her türlü eylemi Siyasi Tarih'in konusu içinde yer alacaktı (Fırat, 2006: 21). Üstelik Siyasi Tarih, yöntem açısından da zenginleşti. Siyasi Tarihçi yalnız arşiv belgelerinden yararlanarak devletlerarası ilişkileri inceleyebileceği gibi, merkezine tek bir devleti alarak izlenen dış politikanın iç politik etkenleri üzerinde yoğunlaşabilir, kültürel ilişkileri odak noktasına alabilir ya da postmodernizmin de etkisiyle gündemine gelen etnik yapılar, cinsiyetler, çevresel etkenler açısından varsayımlarını sınavabilirdi (Tellal, 2006: 81-82).

5. TÜRKİYE'DE TARİH YAZIMININ GELİŞİMİNDE ANNALES'İN ETKİSİ(ZLİĞİ)

Tarihçiliğin Türkiye serüvenine bakıldığında, tarih yazımının modern anlamda ortaya çıkış sürecinde, 19. yüzyıl Avrupası'nda olduğu gibi pozitivistizmin ve milliyetçi ideolojinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Pozitivist düşünce, daha çok ulus inşa sürecinin kavramsal sözlüğü işlevini görmüş, tarih yazımından Türk milli kimliğini meydana getiren ve Türk kültürünün maddi varoluş araçlarını oluşturan öğeleri ortaya çıkarması beklenmiştir (Sönmez, 2010 a: 117-118; Ayan, 2011: 87). Avrupa'daki tarihçilerin, ulusal kökenlerini bulmak için Ortaçağ tarihini defalarca değerlendirmelerine benzer şekilde, Cumhuriyet döneminde halka milli bir şuur vermek, onu tarihi ve Türklük'ü ile övündürmek amacıyla İslâm öncesi dönemlerden başlayarak Türk tarihine odaklanılmış ve arşivlere milli kimlik oluşturma hedefiyle gidilmiştir. Ulus-devlet inşasının temel bileşenlerinden biri olarak tarih yazımı, bu dönemde ulus-devlet kimliği ile örtüşmeyen Osmanlı ve İslâm kimliğine ilişkin hatırlatmalardan sakınırken, kutsallaştırılmış bir Türklük kavramıyla beslenen milliyetçi bir yurttaşlık bilincini oluşturmayı hedeflemiştir (Akman, 2011: 80, 83-84).

Siyasi-askeri tarihe ağırlık veren erken Cumhuriyet döneminin bu tarih yazımı, 1930'lardan itibaren Avrupa'da yükselişe geçen sosyal tarihçilikten giderek etkilenmeye başlamıştır; ki bu etkilenme kendisini sırasıyla Fuad Köprülü (1890-1966), Ömer Lütfi Barkan (1903-1979), Mustafa Akdağ (1913-1972) ve Halil İnalcık'ın çalışmalarında göstermektedir (Sönmez, 2010 a: 131-132). Gerçi Türkiye'deki tarih yazımı üzerinde Annales etkisinin ilk olarak 1950'lerin başında Ömer Lütfi Barkan'ın Braudel'in ünlü Akdeniz Dünyası

eserini inceleyen bir metin yazması ile ortaya çıktığını ileri süren görüşler de bulunmaktadır (Kayalı, 2002: 15). Ancak literatürde Annales ekolünün Türkiye'ye Fuad Köprülü tarafından getirildiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Örneğin Halil İncalcık'a göre, Türk milletinin kültürel kökenlerini araştırma çabasında olan Köprülü, 1930'dan sonra Febvre'nin ve Annales'in çalışmalarına giderek ilgi göstermiş, 1931 yılında Türk hukuk ve ekonomi tarihi üzerine çıkardığı ilk bilimsel dergi *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası* bu ilginin kanıtını oluşturmuştur (İncalcık, 1978: 70). Halil Berktaş ve Zafer Toprak da Türkiye'deki tarih yazımına Annales etkisinin Köprülü ile başladığı konusunda Halil İncalcık ile hemfikirdirler.⁵ İlber Ortaylı ise Türkiye'ye sosyal tarihçilik anlayışının Fuad Köprülü ile giriş yaptığını kabul etmekle beraber, buna ilişkin süreci 1920'lere, Annales'in kuruluşu öncesine çekmektedir (Ortaylı, 2011: 8).⁶ Böylece Annales Okulu'nun Türk tarih yazımına etkisinin 1950'lerde Braudel kanalıyla Barkan, Akdağ ya da İncalcık üzerinden değil, henüz Braudel'in önemli çalışmalarının yayımlanmadığı 1930'lu yıllardan itibaren Fuad Köprülü ile başladığı sonucuna varmak mümkündür (Sönmez, 2010 a: 140-141).

Parça ile bütün arasındaki zorunlu ilişkiye dikkat çeken Köprülü, hiçbir milli tarihin genel tarih çerçevesi içindeki konumu görmezden gelinerek incelenemeyeceğini ileri sürmüş, İslâm öncesi ve İslâmî dönem Türk tarihinin bir bütün içinde ele alınması gerekliliğini savunmuştur (Berktaş, 1983: 81-82). Cumhuriyet döneminin resmi tarih yazımı, Osmanlı ve İslâm unsurunu Türk tarihi içinde bir tür tarihsel kaza gibi düşünürken, Köprülü bu unsurları Türk tarihi içinde yüksek bir mertebede konumlandırmıştır (Keskin, 2004: 21). Ancak Köprülü, parça ile bütün arasındaki bağlantıya vurguyu ve karşılaştırmalı yöntemi Türk tarihi ile sınırlı olarak kullandığı gerekçesiyle özellikle Berktaş tarafından eleştirilmiştir. Berktaş'a göre, karşılaştırmalı yöntemi yalnız Türk-İslâm kültür dairesinin içinde yaptığı kıyaslara uygulayan Köprülü, herhangi bir Osmanlı kurumunu üzerinde yükseldiği diğer Ortaçağ toplumlarıyla ortak maddi koşullara bağlamaktan ziyade, Türklerin önceki tarihi içindeki benzerlerinden kesintisiz bir evrim içinde türetmeye çalışmıştır (Berktaş, 1983: 92).⁷

⁵ Halil Berktaş'ın Fuad Köprülü hakkındaki görüşleri için bkz. (Berktaş, 1983). Zafer Toprak'ın Fuad Köprülü hakkındaki görüşleri için bkz. (Toprak, 1986).

⁶ İlber Ortaylı'ya göre Fuad Köprülü, bütüncül tarih anlayışı ile Annales Okulu'nun kurucularına ilham kaynağı olan Henri Pirenne'den yoğun biçimde etkilenmiş, 1920'lerden 1940'lara kadar üniversitedeki öğrencilerine Pirenne'nin eserlerini okutmuştur. (Ortaylı, 2011: 8).

⁷ Berktaş, Osmanlı'da uygulanan tımar sisteminin, Köprülü tarafından daha önceki Türk devletlerinde uygulanan iktâ sisteminin zorunlu uzantısı olarak gösterildiğini ve Bizans etkisinin gözardı edildiğini bu duruma örnek olarak göstermiştir. (Berktaş 1983: 92). Daha geniş açıdan bakıldığında Köprülü'nün Osmanlı'yı Selçuklu mirasının varisi ve 14. yüzyıl Selçuklu, İlhanlı ve Memlukler örnekleri üzerinden idari müesseselerini oluşturan bir devlet olarak değerlendirdiği göze çarpmaktadır. Ona göre 14. yüzyıl Osmanlı bürokrasisi tamamen Müslüman ve Türk unsurlarca teşekkül edilmekte ve Bizans etkisine kapalı bulunmaktadır. Osmanlı idari teşkilatı,

Köprülü'nün çalışmalarına⁸ bakıldığında, Annales ile benzer biçimde sorun odaklı analizlere dayandığını ve bundan dolayı eserlerinin tanımlayıcı değil açıklayıcı bir özellik taşıdığını söylemek mümkündür. Bunun yanında Köprülü, askeri ve siyasi olaylara odaklanan tarihçilik tahayyülünü sert bir şekilde eleştirerek, tarihsel açıklamalarını disiplinler arası bir yaklaşımla inşa etme gayretinde olmuştur. Tarih araştırmalarında kullanılacak araçların özelliği bağlamında, arşiv belgelerini fetişleştirmeye yönelik tutumun karşısında yer almış, tarihçilerin kaynaklarına doğru soruları sorabilmesi neticesinde, insana dair her şeyden tarih araştırmalarında faydalanılabileceği sonucuna ulaşmıştır (Sönmez, 2010 a: 151-152). Sosyal tarih anlayışıyla, uygarlık tarihinin siyaset, hukuk, din, toplum, ordu, sanat vb. dallarında Türkiye'deki ilk örneklerini veren Köprülü, tüm çalışmalarını genel Türk tarihinin bütün kurumlarını göz önünde bulundurarak ve mukayeseli bir şekilde yapmış, ele aldığı her konuyu bütün Türk devletlerindeki tarihi süreçleri gözeterek açıklamıştır. Türk dini, hukuku, sosyal hayatı, sanatı ve edebiyatı üzerine yazdığı eserlerinde sosyolojiden arkeolojiye, antropolojiden psikolojiye, birçok bilim dalından yararlanmak suretiyle genel Türk tarihinin problemlerine çözümler arayan tarihçi, bu çabası nedeniyle Türkiye'de modern tarihin kurucusu olarak değerlendirilmiştir (Tülücü, 2006: 319).

Köprülü'nün ardından onun öğrencilerinden olan Ömer Lütfi Barkan ile birlikte Annales Okulu'nun Türkiye'deki tarih yazımına etkisi derinleşmeye başlamıştır. Özellikle demografi alanında yaptığı çalışmaları ile ön plana çıkan ve "Türkiye'de defter ilminin babası" olarak sıfatlandırılan Barkan, Türk tarihçiliğinde nüfus konusunun "savaşların, saldırıların, savunmaların, fetihlerin ve istilaların kısacası siyasal tarihin galibiyet ya da mağlubiyet sahnelerinden daha sosyal bir boyuta sıçraması" gerekliliğini ilk defa dile getiren tarihçidir (Koç, 2013: 179-180). 1950'den önceki akademik çalışmalarında⁹ Osmanlı toprak hukukunun ve tarımsal ekonominin temel sorunlarına odaklanan Barkan, Osmanlı'da kırsal sektördeki sosyo-ekonomik yapıyı ayrıntılı bir şekilde analiz ederek bu sektöre egemen çift-hane sisteminin ortaya çıkarılmasını sağlamıştır (İnalçık, 2009 b: 299). Bu dönemde yaptığı Osmanlı bütçeleri, imâret ve vakıfların muhasebe bilançoları ve sancaknamelerle ilgili araştırmaları Osmanlı

finansal yapı tarzı ve saray gelenekleriyle ilgili olarak yapılan her analiz Osmanlı müesseseleri üzerindeki Bizans etkisini reddeder. (Koyuncu, 2009: 1403-1404).

⁸ Köprülü'nün tarihyazımına getirdiği yenilikler, araştırmacılar tarafından özellikle *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* başlıklı eserleri incelemeye tabi tutularak açıklanmaya çalışılmıştır.

⁹ Ömer Lütfi Barkan'ın bu dönemde çığır açan eseri 1943 tarihinde basılan *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraat Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları, Birinci Cilt: Kanunlar* adlı eseri olmuştur.

iktisadi ve sosyal tarihinin aydınlatılmasında etkili olmuştur (Kaplan, 2008: 8).¹⁰ 1940 yılında kaleme aldığı “Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 (1858) Tarihli Arazi Kanunnamesi” başlıklı incelemesinde, hem Tanzimat döneminin karalanmasına odaklanan dönemin ideolojik-siyasal atmosferinden kendisini soyutlayarak Tanzimat’ın toprak hukuku alanında yaptığı katkıların kıymetine vurgu yapmış, hem de “Osmanlı İmparatorluğu’nu teşkil eden köylü milletleri” ve bu “milletleri vücuda getiren çiftçi yığınları” gibi sosyal tarihçiliğin incelenmesi gerekliliğini vurguladığı kitleleri temel unsurlar olarak ele almıştır. Çalışmada, meseleyi ele alırken, Köprülü’nün de yaptığı gibi, karşılaştırmalı bir yöntem izleyerek Tanzimat’tan evvelki toprak hukukunun tarihini gözden geçirmiş ve böylece Tanzimat’ın getirdiği katkıyı belirgin bir biçimde ortaya çıkarabilmiştir (Sönmez, 2010 a: 161-162).

Braudel’in ünlü Akdeniz eserinin yayımlanması, Barkan üzerindeki Annales etkisini daha da güçlendirmiş, hatta yukarıda da ifade edildiği üzere Barkan’ın Braudel’in kitabı için yazdığı tanıtım yazısı Türkiye’deki tarih yazımına Annales etkisinin başlangıcı olarak gösterilebilmiştir. Eserin yayımlanmasından bir yıl sonra 1950’de eseri uzunca bir yazıyla tanıtan Barkan, eseri “büyük bir ilmi hadise” olarak nitelmiş ve eserin önemini şu sözlerle ifade etmiştir: “Eser, Osmanlı İmparatorluğu’nun en büyük devrinin en mühim meselelerini, bütün Akdeniz memleketlerine şâmil geniş bir plan içinde, zengin malzeme ve yeni bir ilmî metotla vaz’ ve mütalâa etmektedir.” (İnalcık, 2009 b: 300). Ona göre Braudel’in çalışmasının getirdiği en büyük yenilik, siyasi, dini, kültürel vb. her türlü sınırlara göre bir tarih yazımı yerine tüm Akdeniz havzasının aynı sorunsal etrafında ele alınmış olmasıdır (Sönmez, 2010 a: 169). Böyle kapsamlı bir yaklaşımın, özellikle Osmanlı tarihi incelenirken izlenmesi gerektiğini vurgulayan Barkan, “Osmanlı tarihini dış âlemden tecrit edilmiş kapalı bir muhitte, yalnız kendi zâti inkişaflarının mantığı içinde, müstakil bir varlık gibi” incelemenin mümkün olmadığını ifade etmiştir (İnalcık, 2009 a: 317).

Barkan’ın bundan sonraki çalışma konularını belirlemesinde Braudel’in eseri büyük ölçüde yönlendirici olmuş, Akdeniz Dünyası eserinden esinlenen Barkan, özellikle Osmanlı’da demografi ve fiyat hareketlerine odaklanan çalışmalarda bulunmuştur (İnalcık, 2009 a: 318). Farklı devir ve medeniyetlerin özelliklerini, devletlerin askeri ve idari yapılanmalarını, sosyal ve ekonomik ilişkilerini

¹⁰ Bu konulardaki eserlerine verilebilecek birkaç örnek şunlardır: Barkan (1942). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”. *Vakıflar Dergisi*. Cilt. II, s. 279-353. Barkan (1948). “Osmanlı Kanunnameleri”. *III. Türk Tarihi Kongresi*. Ankara. TTK Yayınları. Barkan (1948). “Tahrir Defterlerinin İstatistik Verimleri Hakkında Bir Araştırma”. *IV. Türk Tarih Kongresi (Tebliğler)*. Ankara, s. 290-294.

açıklamak isterken demografik belirleyicileri dikkate almamanın, tarihi olayların ilmi bir şekilde açıklanmasını engellediğini ileri süren Barkan (Barkan, 1953: 2), Osmanlı İmparatorluğu üzerinde eskimiş kısıtlı literatüre bağlı kalmak zorunda kalan Braudel'in bazı genellemelerini düzeltmeye çalışmıştır. Örneğin Braudel'in, Arap ve Türk fâtiplerin nüfusun az olmasından ötürü yerli köylü kitleleri toprak üzerinde alıkoyduğu iddiasına karşılık, iskân ve sürgünler üzerine yayımladığı makalelerinde daha 15. yüzyılın sonlarında Doğu Balkanlarda nüfusun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğunu, devlet tarafından fethedilen bölgelere sürgün veya gönüllü olarak göçmen yerleştirildiğini kanıtlarla ortaya çıkarmıştır (İnalçık, 2009 a: 321).

Barkan'ın 1950'den sonra fiyat hareketleri ve nüfus araştırmaları üzerine yoğunlaşan araştırmaları, Annales Okulu'nun Türk tarihçiliği üzerindeki en önemli ve olumlu etkileri arasında gösterilse de, sadece ekonomik olana odaklandığı ve bütünsel tarih yaklaşımını tam uygulayamadığı gerekçesiyle eleştiriye de tabi tutulmuştur (Sönmez, 2010 a: 172). Arşiv malzemelerini değerlendirerek Osmanlı'nın demografik ve ekonomik tarihine eğilen Barkan, çalışmalarını halk yığınlarının hayatlarını aydınlayabilecek sosyal ve ekonomik kanunları ortaya çıkarma amacıyla gerçekleştirmiş olsa da, kendisini takip eden tarihçiler Barkan'ın çalışmalarının arkasında yatan sebeplerden ziyade salt biçimine odaklanarak Annales etkisinin tıkanmasına neden olmuşlardır. Barkan'ın tarih disiplininin metodolojisi üzerine neredeyse doğrudan hiç yazmamasının da etkisiyle, Annales'in kullandığı yöntemlerden çok araştırma alanlarından etkilenen takipçileri, arşivlere girerek Osmanlı'daki mali ve demografik durum üzerine betimsel çalışmalar yapmakla yetinmişler, belgelerin içerdiği verilerin tespitiyle sınırlı, tarihsel/dönemsel/problematik bazda ciddi bir kavramsal analiz içermeyen çalışmalara imza atmışlardır (Sönmez, 2010 a: 177-180). Böylece özünde Rankeci anlayışla kaleme alınmış, ancak konu olarak siyasi-askeri olana değil de ekonomik olana odaklanmış çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Barkan'dan sonra çalışmalarında Annales'le özdeşleşen özelliklere rastlanan bir diğer tarihçi, Mustafa Akdağ'dır. *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi ve Türk Halkının Dirlık ve Düzenlik Kavgası: Celali İsyancıları* adlı kitaplarının sadece isimlerinden bile anlaşılacağı üzere sosyal ve ekonomik tarih üzerine çalışan Akdağ, Osmanlı öncesinden Cumhuriyet dönemine kadar bir sosyo-ekonomik tarih yazma girişiminde bulunmuştur (Ayan, 2011: 94). Celali İsyancıları üzerine kaleme aldığı eserinde fütühatın sona ermesi ile kıraç Orta Anadolu'da biriken nüfusun Rumeli'nin zengin topraklarına aktarılamaması neticesinde isyanların patlak verdiği saptamasında bulunan Akdağ (Belge, 2008: 104), Barkan'ın ihmal ettiği tarihi sosyal gelişmelere vurgu yaparak, Türkiye'de sosyal-ekonomik tarihçiliğin gelişimine önemli katkıda bulunmuştur (İnalçık, 2009 b: 302).

Akdağ'ın çalışmalarında Febvre'in, Bloch'un ve Braudel'in tarih tahayyüllerinden izler görmek mümkünse de, ne Febvre ve Bloch'un çalışmalarına bir göndermeye ne de onların tarih tahayyüllerine ilişkin olumlu ya da olumsuz bir satıra rastlamak mümkündür. Dolayısıyla, sosyal tarihçilik yapma uğraşındaki Akdağ'ın, Köprülü'ye ve Barkan'a kıyasla Annales'ten esinlenip esinlenmediğini net bir biçimde ortaya çıkarmak zorlaşmaktadır (Sönmez, 2010 a: 190).

Annales Okulu çizgisinde sosyal tarihçilik yapan diğer bir tarihçi Halil İncalcık'tır; ki bahse konu olan diğer üç tarihçiye kıyasla üzerindeki Annales etkisine dair hiçbir tereddüt bulunmamaktadır. Bu etki, gerek yaptığı araştırmalardaki sosyal tarihçilik anlayışının izlerinde, gerekse Annales üzerinde açıkça ifade ettiği görüşlerinde¹¹ net bir biçimde görülebilmektedir. 1950'de Paris'te toplanan Tarih Bilimleri Kongresi'nde Braudel'in eseri ile tanışan İncalcık, bu eseri okuduktan sonra Annales Okulu'nun geliştirdiği yöntemlerin Osmanlı iktisadi ve toplumsal tarihine bakışta kökten değişiklikler getirebileceğini teslim etmiş ve bu yolda çalışmalar yapmaya başlamıştır (Erdoğan, 2011: 14).¹² Çalışmalarını büyük ölçüde sorun odaklı bir perspektifle, disiplinler arası bir yaklaşımla, insan faaliyetlerinin tüm alanlarını kapsayacak şekilde, betimleyiciden ziyade açıklayıcı bir yöntemle gerçekleştiren İncalcık, Osmanlı tarihinin hemen hemen tüm dönemleri hakkında bütüncül bakış açısıyla ele alınmış araştırmalara¹³ imza atmıştır (Özerdem, 2011: 33). Ancak Barkan gibi İncalcık da, Braudel'in zamanda görecelik yaklaşımını tabiri caizse ıskalamış ve Annales'in yöntemsel açımlarından ziyade, bu yöntemsel açımlar sayesinde yöneldiği araştırma sahalarını ön plana çıkarmıştır (Sönmez, 2010 a: 199, 214).

¹¹ "Tarihçiyim ben, tarafsız olmaya çalışırım. Benim için tarihsel analiz esastır; dışarıda onun için eserlerim yabancı dillere çevriliyor. Tarihte sosyal çalışmalar benim araştırma sahamdır... Ben doktriner bir tarihçi değilim, daha çok Annales Okulu'nun bakışını benimsiyorum." (Çaykara, 2006: 212). "Braudel yeni bir kavram ortaya attı: Total History. Yani toplumun tarihini araştırırken her yönüyle araştırırsınız... Tarihe yeni bir bakış; kitlenin, halkın tarihini yapmak... Benim tarih felsefemi tarif etmek gerekirse budur." (Çaykara, 2006: 213-214).

¹² Halil İncalcık, Doğu-Batı dergisinde yayımlanan *Akdeniz ve Türkler* başlıklı makalesinde, 1951 yılında Belleten'de yayımlanan *Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tedkik Münasebetiyle* başlıklı makalesinde Braudel'in buluşlarından genişçe yararlandığını ve zamanla Braudel-Barkan okulunun takipçisi olduğunu açıkça ifade etmektedir (İncalcık, 2005: 134).

¹³ İncalcık'ın Braudel etkisiyle takipçisi olduğu sosyo-ekonomik tarih tahayyülü ile inşa ettiği çalışmalara örnek olarak gösterilebilecek birkaç çalışma: İncalcık (1954). *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. İncalcık (1954). *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. İncalcık (1964). *Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri*. *Belleten*. Cilt:28, Sayı: 112, s. 624-690. İncalcık (1973). *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300-1600*. London: Weidenfeld and Nicholson. İncalcık (2005). *Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet*. İstanbul: Eren.

Buradan çıkarılacak sonuç, Annales'in kurucularının mesailerinin önemli bir bölümünü metodoloji ve tarihçilik üzerine ayırmış ve doğrudan bu alanlar üzerine ürün vermiş olmalarına karşın, çalışmada bahsedilen Osmanlı tarihçilerinin bu konularda neredeyse hiç yazmamış olmalarıdır. Doğrudan doğruya kendisinden önceki tarihçilikle metodolojik bir mücadelenin ürünü olan Annales hareketinin kavramsal ve yöntemsel yaklaşımlarına Osmanlı tarihçileri tarafından çoğu zaman herhangi bir göndermede bulunulmaması, Türkiye'deki Osmanlı tarihçiliği üzerinde Annales etkisinin yüzeyselliğini ispat eder gibidir (Sönmez, 2010 b: 58-59). Bu tarihçilerin Annales'in yöntemsel açımlarından çok, araştırma sahaları üzerine odaklanmaları, Türkiye'de tarihyazımı literatürünün, tarih disiplini kapsamındaki diğer alanlarına göre nispeten yetersiz kalışına ve tarih metodolojisi üzerine neredeyse hiç çalışılmamasına neden olmuştur (Sönmez, 2010 a: 215).

Bu eksikliğe ilaveten 12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbe sonucu bilimsel üretim üzerinde oluşan baskı ve denetim ile sığlaşmaya ve siyasallaşmaya başlayan tarihçilik, Osmanlı tarihinin belli arşiv kaynakları üzerine odaklanmış, belli şablon ve klişelerin yeniden üretimi şeklinde tezahür eden bir şekline almıştır. Sosyo-ekonomik tarihçilik yönündeki eğilimin Osmanlı tarihi bağlamındaki karşılığı şeriye sicilleri ve tapu-tahrir defterlerinin incelenmesinden ibaret hale gelmiş, hiçbir analiz boyutu içermeyen sığ belgeci bu tarih çalışmaları 1980'lerin ikinci yarısından 2000'lere uzanan süreçte üniversitelerdeki Osmanlı tarihçiliğinin en hızlı gelişen alanını oluşturmuştur (Özel ve Çetinsaya, 2001-2002: 16, 24). Bilimsel ve entelektüel etkinliğin ekseninin üniversite dışına kaydığı 1980'lerde, analitik, kapsamlı, toplumsal ve iktisadi boyutlar içeren Osmanlı çalışmaları ancak birkaç ismin kişisel gayretleriyle ki, bunların arasına Halil İnalçık, Suraiya Faroqhi, Ahmet Yaşar, Sina Akşin, İlber Ortaylı ve Taner Timur gibi isimler sayılabilir, sınırlı kalmıştır (Özel ve Çetinsaya, 2001-2002: 17-18).

Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte 1990'larda Türkiye'deki tarihçilik açısından "olumlu" bir gelişmenin yaşandığına da şahit olundu. Bu, 1990'lara kadar Türk ve Türkiye merkezli tarih yazımının aşılarak, Türkiye'nin yakın çevresi veya Osmanlı bakiyesi ülkeler başta olmak üzere Türkiye dışı bölgelerin tarihine yönelik akademik ilginin genişlemiş olmasıydı. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üzerine yapılan araştırmalarda kayda değer gelişmeler yaşanırken, bu dışa dönük tavırda Neo-Osmanlıcı yaklaşımın etkisi aşikârdı (Öz, 2006: 74). Öte yandan 1990'lardaki üniversite patlaması sonucunda Tarih Bölümlerinin sayısında yaşanan artış, Osmanlı tarihçiliğinin Türkiye sathındaki icraat sahasının genişlemesine ve işlediği konuların çeşitlenmesine yol açmış, İstanbul ve saray sınırları dışına taşan söz konusu tarihçilik, merkez-taşra ilişkilerini taşra açısından mercek altında tutmaya başlamıştı (Özel ve Çetinsaya,

2001-2002: 37). Aynı dönemde özel/özerk sektörün yükselişe geçmesine paralel olarak tartışılan ve çalışılan konular hızla Ermeni meselesinden Varlık Vergisi'ne, kardeş katlinden padişahların nesebine kadar Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinde tabulaştırılan ama merak uyandıran meselelerde yoğunlaştı (Erdoğan, 2012: 282). Ancak bu süreçte tarihin süratle popülerleşmesi, yazılı, görsel ve sanal medya iletişim yollarında yaşanan patlama neticesinde metalaşması, satış beklentilerine cevap verecek bir söylem ve yazıma kavuşması, konu açısından zenginliğe kavuşmasına rağmen, sığlaşmasını beraberinde getirdi. Zira tarih uğraşısı, hakikati arama güdüsünden çok ihtiyaç duyulan bilgiyi elde etme güdüsüyle ele alınan bir uğraşıya dönüştü. Tarihçi, bağımsız konu belirlemek yerine okuyucunun ilgisini çekeceğini, sansasyon yaratacağını düşündüğü gündemdeki konuları ele almaya başladı (Erdoğan, 2012: 283-284).

Bir yandan 1980'lerde başlayan ama 2000'lerde hız kazanan, devlet kimliğini Neo-Osmanlılık doğrultusunda dönüştürme çabaları, öte yandan iletişim kanallarında yaşanan patlama ile tarihin giderek popülerleşmesi, tarih yazımına yeni konu başlıkları dâhil ederek zenginleşmesine yol açmış görünse de, bu zenginleşme belirgin bir determinizm altında sağlanarak, gerçek anlamına kavuşamadı. Nitekim Neo-Osmanlıcı bakış açısının uzantısı olarak Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu, Anadolu'ya hapsedilmiş tarih yazımının coğrafi sınırlarını aşarak el attığı yeni alanlar olarak karşımıza çıkarken, Güney Amerika, Afrika ya da Çin tarihi Türkiye'deki tarihçiler(in büyük bir kısmının) nezdinde incelenmeye değer bulunmadı (Sönmez, 2010 a: 214-215). Böylece Annales'in vurguladığı karşılaştırmalı tarih ve küresel tarih temaları, sadece eski Osmanlı coğrafyasını temel alan yani "bize özgü" bir tarih tasarımının parçaları haline getirildi. Üstelik bu "bize özgü" tarih tasarımının "sorun"ları, tarihçinin bağımsızca belirlediği "sorun"lar olmaktan çıkıp okurun ve iktidarların belirlediği "soru"lara ve bu "soru"ların cevaplarını bulmaya yöneldi. Annales'in Türkiye'deki tarih yazımına etkisi, metodolojik anlamda oldukça sınırlı kaldı.

6. TÜRKİYE'DE SİYASİ TARİH VE ANNALES

Türkiye'de tarihçilik ve tarih yazımı üzerine yapılan bu değerlendirmelerden sonra genelden özele doğru giderek Siyasi Tarih disiplinine bakacak olursak, Annales Okulu'nun diplomasi tarihi çalışmalarından çok siyasal tarih çalışmaları üzerinde etki sağladığını söylemek mümkündür. Bunun en önemli nedeni, yukarıdaki satırlarda da ifade edildiği üzere Türk tarih yazımında Annales etkisinin Osmanlı tarihçiliği ile sınırlı kalmış olmasıdır. Osmanlı'nın kuruluşu, gelişimi, toplumsal, ekonomik ve demografik yapısı, kurumları, diğer Türk devletleriyle etkileşimi, isimleri yukarıda zikredilen tarihçiler tarafından siyasi-askeri olanı aşarak incelenirken, benzer çalışmaların farklı bölgeler için en azından yakın zamana kadar gerçekleştirilememiş ya da

çok sınırlı düzeyde gerçekleştirilmiş¹⁴ olması, devletlerarası ilişkilerin tarihine odaklanan diplomasi tarihinin Annales ölçeğinde gelişimini engellemiştir. Diğer bölgelerin/devletlerin tarihini disiplinler arası düzeyde, bütüncül ve analitik bir bakış açısıyla ele alan çalışmaların kıtlığı, diplomasi tarihinin askeri/siyasi boyutu aşmasını zorlaştırırken, siyasi tarihi Osmanlı sınırları içerisine hapsetmiş, Siyasi Tarih disiplinine katkıyı sınırlı kılmıştır.

Türkiye'de Siyasi Tarih disiplini üzerinde Annales etkisinin izlerini çözebilmek amacıyla çalışmada, Ahmet Şükrü Esmer, Coşkun Üçok, Murat Sarıca, Fahir Armaoğlu, Oral Sander ve Toktamış Ateş gibi disiplinin önde gelen isimlerinin üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan temel eserlerinin incelenmesine girişilecektir. Bu noktada söylenmesi gereken, dünya diplomasi tarihini genel hatları ile ele alan bu tarz ders kitaplarından elbette tüm toplumların tarihini her yönü ile ele almasının beklenemeyeceğidir. Ancak kitaplar mercek altında tutulurken, Annales'ten etkilenmenin kanıtı olarak, en azından farklı toplumlar/devletlerarasındaki ilişkileri bireylerin eylemlerinin ötesinde daha derin toplumsal ve ekonomik nedenlerle açıklamaları ya da devletlerarasındaki siyasi olduğu kadar, ekonomik ve kültürel ilişkilere de el atmaları, beklenmiştir. Burada hatırlatılması gereken bir diğer nokta, sadece üniversitelerde okutulan temel ders kitaplarını analiz ederek etki ölçümü gerçekleştirmenin eksik kalabileceğidir. İlgili alanda yazılmış tez, makale vb. çalışmaları da incelemenin gerekliliği kabul edilmekle birlikte, böyle bir incelemenin bu çalışmanın kapsamını oldukça aşacağı aşikârdır. Çalışmayı sınırlandırmak adına, Siyasi Tarih öğretiminde kullanılan eserlerin seçilmesi tercih edilmiştir.

Bu doğrultuda ele alınacak ilk eser, Ahmet Şükrü Esmer tarafından Türkiye'de Türkçe yazılmış ilk Siyasi Tarih kitabı olma özelliğini taşıyan 1944 basımlı Siyasi Tarih kitabıdır. 1789 Fransız İhtilali ile II. Dünya Savaşı arasındaki dönemi mercek altında tutan eser, her ne kadar diplomasi tarihi ile siyasi tarihi bütünleştirme iddiasında olsa da, siyasi tarihi sadece devletlerin içinde gelişen siyasi olaylarla sınırlı tutmuş, ekonomik ve toplumsal meselelere çok sınırlı düzeyde yer ayırmıştır. Kitabının Başlangıç kısmında "*Devletlerin iç siyasalarını tetkik etmeden dış siyasalarını iyi izah etmek mümkün değildir. Meselâ İtalya'daki Faşist rejimin mahiyeti izah edilmedikçe İtalya'nın dış politikası da anlaşılabilir. Sovyetlerin dış politikasına istikamet veren iç politikalarıdır*" şeklinde bir tespitte bulunan Esmer (1944: 2) , kitabını harpler, ittifaklar, ihtilaller ve

¹⁴ Bu tarz çalışmalara örnek verilebilecek en önemli eserlerden birisi Akdes Nimet Kurat'ın birinci baskısı 1948 yılında gerçekleştirilen Rusya Tarihi başlıklı kitabıdır. Bu eserinde Rus Devletinin kuruluşundan Bolşevik Devrimi'ne kadar geçen süreci incelemeye tabi tutan Kurat, incelemesinde askeri-siyasi olayların arka planında yatan uzun süreli toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır Bkz. (Kurat, 2010).

bunların arasına sıkıştırdığı Osmanlı içyapısına ilişkin başlıklarla şekillendirmiştir. Devletlerarasındaki ilişkilerin daha ziyade siyasi ve askeri boyutuna odaklanan Esmer'in, Osmanlı ile ilgili bölümlerde dış ilişkilerin ekonomik boyutuna geniş biçimde yer verdiği dikkati çekmektedir (Esmer, 1944: 21-32). Ekonomik ve toplumsal analizlerini daha çok Osmanlı üzerinde kullanan yazarın amacı, günümüz ulus-devletini ve uluslararası sistemini ortaya çıkaran 19. yüzyıl Avrupası'nı ve bu süreçte Osmanlı'nın durumunu incelemektir ki, bu da Siyasi Tarih'i Avrupa'nın Siyasi Tarihi olarak ele alma sorununu beraberinde getirmektedir.

Coşkun Üçok'un ilk baskısı 1975 yılında yapılan Siyasal Tarih kitabı, Esmer'in kitabı gibi başlangıç tarihi olarak kendisine 1789'u almakla beraber, daha ileri tarihte yazılması nedeniyle bitiş tarihini 1960'a kadar uzatmıştır. Hukuk Fakültesi öğrencileri için kaleme alınan eser, Esmer'in kitabı ile benzer bir içeriğe sahip olmakla beraber, ondan farklı olarak Milletler Cemiyeti (MC) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi ulus-devlet dışı aktörleri de ayrıntılı biçimde analiz etmektedir (Üçok, 1980: 237-240; 295-298). Yine Esmer'in kitabı ile benzer biçimde siyasal tarih ile diplomasi tarihini birleştirme amacıyla olan eser, siyasal tarihi daha ziyade siyasal-askeri olaylarla sınırlı tutmuştur.

“Bir devletin iç durumunu bilmeden dış siyasasını anlamaya olanak yoktur; her devletin dış siyasasını o memleketin iç durumu belirtir. Demokratik bir seçimle işbaşına gelmiş bulunan ve halkın çoğunluğunu tatmin eden Fin Hükümeti, 1939'da Sovyetlerin baskılarına kahramanca göğüs gerdiği halde, içinden fethedilmiş olan ve Finlandiya'nın yabancısı olduğu birçok iç sorunlarla karşı karşıya bulunan Çekoslovakya Hükümeti 1938'de, ufak bir baskı karşısında boyun eğmek zorunda kalmıştır” (Üçok, 1980: XVII-XVIII).

sözleri ile Finlandiya ve Çekoslovakya'nın Sovyet baskısı karşısındaki tutumlarını, ülke içi etkenlere dayandıran Üçok, olayların arkasındaki daha çok siyasal etkenleri ortaya çıkarma çabası içinde olmuştur. Ancak bu çabayı yine daha çok Avrupa ve Osmanlı ile sınırlı tuttuğu dikkatten kaçmamaktadır.

Murat Sarıca'nın 1980 tarihli Siyasal Tarih kitabı incelendiğinde, öncüllerine göre Siyasi Tarih yazımına önemli bir yenilik getirdiği gözlenmektedir. Devleti merkeze alan bu disiplinin yapısına uygun bir şekilde, modern ulus-devleti ortaya çıkaran Fransız İhtilali'ni başlangıç noktası olarak belirleyen kitapta, bu devrimi ve Batı'da kapitalizme geçişi anlayabilmek açısından Ortaçağ'da Batı Avrupa'daki hâkim toplumsal ve ekonomik düzen olan feodalizmin ve bu düzen ile oluşan sınıfların geniş bir tasvirine yer verildiği dikkati çekmektedir. Bu bağlamda daha kitabın ilk sayfalarından, sadece askeri-siyasi olaylarla kendisini sınırlandırmayacağını, önemli siyasi olayları geniş ölçekli ekonomik ve toplumsal dönüşümlerle açıklayacağını izleri

bulunmaktadır. Kitabın başlangıç kısmında yazarın bizzat kendisi de bu tespiti güçlendirecek ifadelerde bulunmuştur:

"...Bunu yaparken, çeşitli toplumların sosyal ve siyasal olaylarının tarihiyle, diplomasi tarihinin konusu olan milletlerarası ilişkiler arasındaki bağlantıyı, devletlerin dış politikalarının iç politikalarının bir uzantısı olduğunu, ... gözden uzak tutmamaya çalışacağız" (Sarıca, 1980: 11).

Öte yandan kitapta yukarıdaki tespitle uyumlu biçimde siyasal tarih anlamında derinlemesine analizin neredeyse sadece Osmanlı İmparatorluğu ile sınırlı tutulduğu dikkati çekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve toplumsal yapısı ayrı bir başlık altında ele alınırken, böyle bir başlığın İran ya da Çin için yapılmamış olması, bu ülkeleri/bölgeleri derinlemesine analiz eden tarih çalışmalarının eksikliği ile ilintilidir. Tarih boyunca Osmanlı'nın en fazla ilişki içine girdiği yönetimlerden birinin İran yönetimleri olduğu göz önüne alınırsa, bu eksikliğin diplomasi tarihi açısından yapılacak analizlerin de eksik kalmasına yol açacağı aşikârdır.

Murat Sarıca'nın kitabı için yaptığımız tespiti, Toktamış Ateş'in Siyasal Tarih başlıklı ve ilk baskısı 1982'de yayımlanan kitabı için de yapmak mümkündür. Zira o da Sarıca gibi kitabını doğrudan Fransız Devrimi ile başlatmak yerine Ortaçağ'dan itibaren Batı Avrupa'da Fransız Devrimi'ni hazırlayan ekonomik ve toplumsal koşulları açıklayarak başlatmayı uygun bulmuş, devrimi sadece Fransa içinde kısa sürede gerçekleşen olaylarla açıklayan ve devrim öncesini ihmal eden eserleri kitabın önsözünde inceden eleştiriye tabi tutmuştur:

"Siyasal tarih müfredatı, genellikle "Fransız İhtilâli" ve devrimiyle başlar. Bunun öncesi ve özellikle Türk toplumu, pek dikkate alınmaz. Ben bu yolu izlemedim. Ortaçağ'dan başlayarak, Fransız Devrimi'ni hazırlayan koşullar ve diğer gelişmeler üzerinde de durdum. Zira tarih okutmakta ve dersini vermekteki amacım; geçmişte neler olduğunu hikâye etmek değil, günümüz toplumu ve toplumlarını anlamaktır... Bu bakımdan; Fransız Devrimi öncesini ihmal etmem, söz konusu bile olamazdı" (Ateş, 2012: x).

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere Ateş, eserinde ekonomik ve toplumsal analizlerini devrim öncesi Batı uygarlığı ve Osmanlı ile sınırlı tutmuş, Sarıca gibi diğer uygarlıkların/toplumların ele alınan tarihsel süreç içerisindeki gelişmelerini incelemeye dâhil etme gereği duymamıştır. Üstelik Sarıca, en azından Batı'nın gözlüğünden Avrupa dışı dünyaya ilişkin kısa bir tahlilde bulunur ve buradaki sömürgecilik faaliyetlerinden bahsederken (Sarıca, 1980: 202-234), Ateş'in, kitabının hiçbir yerinde Avrupa ve Osmanlı dışı dünyaya değinmediği dikkati çekmektedir.

İlk baskısı 1989 yılında gerçekleştirilen Oral Sander'in iki ciltlik Siyasi Tarih kitabı, siyasi tarihi bir uygarlık tarihi, kültür tarihi temeline oturtma konusunda yukarıda sıraladığımız eserlere kıyasla daha iddialıdır. Ortaçağ'ın da öncesine tarıma dayalı ilk uygarlıklar dönemine kadar uzanan Sander, siyasi tarihi, modern ulus-devletlerin ve bugünkü anlamda diplomatik ilişkilerin kurulduğu 19. yüzyıl ile başlatmanın onu Avrupa-merkezli bir biçime sokacağı tehlikesine vurgu yapmakta, üstelik Avrupa'yı Avrupa yapan ve Batı'yı üstün kılan değerlerin 19. yüzyılın çok öncesinde bulunduğuna işaret etmektedir (Sander, 1997: 19). Yeryüzünün ilk büyük uygarlıklarını doğuran Ortadoğu ve genel olarak Asya'nın yakın çağlara kadar kurduğu büyük devletleri, bunların neden ve nasıl yıkıldıklarını anlamının tarihsel dönüşümleri anlamak açısından önemine vurgu yapan Sander (Sander, 1997: 19), bir anlamda siyasi tarihi Batı uygarlığı ile Osmanlı'nın arasına sıkıştırılmış anlatımından kurtarmayı denemiştir. Onun olayların derinlerinde yatan nedenleri ortaya çıkarma uğraşısı,

"Germen Konfederasyonu'nun iç siyasi ve ekonomik yapısı bilinmeden, siyasi tarih kitaplarının temel konuları arasında yer alan "Alman ulusal birliğinin kuruluşu"nun ve "Bismarck ittifakları"nın niteliğini anlamak zordur; yine 1917 Bolşevik Devrimi sırasında Rusya'nın iç politikasına değinmeden yapılacak bir dış politika çözümlemesi yüzeysel kalır" (Sander, 1997: 18)

ifadesi ile kendisini açıkça göstermektedir. Keza kitabının birinci cildinde, Sarıca'nın kitabında da karşılaşıldığı gibi, Bolşevik Devrimi'nin ele alındığı bölümde, devrim öncesi ve sırasında Rusya'da var olan ekonomik ve toplumsal yapının incelendiği dikkati çekmektedir (Sander, 1997: 281-285). Ancak diğer eserlerde de olduğu gibi bu eserde de ağırlığın Osmanlı ve Batı uygarlığına verildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Fahir Armaoğlu'nun 1961'de sınırlı sayıda basılan kitabının genişletilmesiyle 1995 yılında birinci baskısı yapılan 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914) başlıklı kitabı, yukarıda Sarıca, Ateş ve Sander'in yapmaktan kaçındıklarını ifade ettikleri tarzda kaleme alınmış, salt askeri ve siyasi olaylara odaklanan bir çalışma izlenimi bırakmıştır. Üçok ve Esmer'in eserlerine benzer biçimde 1789 öncesinin Batı uygarlığı nezdinde olsa bile geniş ölçekli incelenmesine girişilmeyen bu eserde, daha çok savaşların, ittifakların ve toprak kavgalarının tarihinden bahsedilmiş, ekonomik ve toplumsal analizler Fransız İhtilali (Armaoğlu, 2003: 33-37) ve 1830 ihtilalleri (Armaoğlu, 2003: 111-115) gibi çok sınırlı sayıda olayın açıklanmasında kullanılmıştır. Kaynak olarak daha çok anlaşma metinlerinden ve dönemin devlet adamlarının anılarından faydalanan, bu bağlamda Rankeci tarzda bir metodoloji ile hareket eden Armaoğlu'nun, birinci cildi takiben basılan 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi başlıklı ikinci kitabı, 1914-1995 yılları arasındaki süreci inceleme altına almakta ve ilkine

benzer biçimde siyasal-askeri olana odaklanmaktadır. Bu kitabında Üçok'tan farklı olarak MC ve BM gibi devlet dışı aktörleri inceleme kapsamına dâhil etmeyen Armaoğlu, Soğuk Savaş sonrası süreci ele alırken yeni tehdit unsurlarına dayalı başlıklar oluşturmak yerine devlet isimlerine dayalı başlıklar kullanmayı tercih etmiş (Armaoğlu, 2005: 917-951), Annales'in devleti aşan ölçekteki analizlerine karşı devlet merkezli bir yazımı yeğlemiştir. Benzer bir duruma Oral Sander'in 1918-1994 arası dönemi analiz ettiği Siyasi Tarih kitabında rastlanılmamakta, söz konusu dönem göç, uluslararası terörizm ve etnik milliyetçilik gibi devlet-ötesi tehditler bağlamında ele alınmaktadır (Sander, 1998: 521-535).

7. SONUÇ

Yapılan bu incelemelerden çıkarılan sonuç, Türkiye'de Siyasi Tarih çalışmalarının sınırlı düzeyde de olsa Annales'in tarih yazımına getirdiği açılmadan etkilenmiş olduklarıdır. Bu etki kendisini en yoğun biçimde Oral Sander'in iki ciltlik çalışmasında göstermekte, ilk uygarlıkların oluşumuna kadar uzanan bu çalışma, Siyasi Tarih'i Avrupa'nın Siyasi Tarihi olarak gösterme alışkanlığından uzak durmayı denemektedir. Avrupa'nın dünya tarihi içerisinde yükselişi ve düşüşünü ekonomik, toplumsal, siyasal ve hatta coğrafi etkenlerle *uzun süre* içerisinde açıklayan Sander'in eseri, siyasal-askeri olayların gerisinde yatan unsurları açıklama bakımından belki de en iddialı eser olma niteliğindedir.

İncelenen çalışmaları Annales'ten etkilenme düzeylerine göre kabaca iki sınıfa ayırmak mümkündür: Bir tarafta Fransız İhtilali öncesi toplumsal, ekonomik ve siyasal düzene, oluşan sınıflara vurgu yapan ve İhtilal ile gerçekleşen dönüşümü ortaya çıkaran Murat Sarıca, Toktamış Ateş ve Oral Sander'in eserleri; öte tarafta çalışmalarında ekonomik ve toplumsal analizlere çok sınırlı düzeyde yer ayıran, asıl derdi 1789'dan 20. yüzyıla Avrupa merkezli uluslararası sistemde gerçekleşen savaş, ittifak ve devrimleri açıklamak olan Ahmet Şükrü Esmer, Coşkun Üçok ve Fahir Armaoğlu'nun eserleri. İkinci grupta yer alan eserler sınırlı düzeyde kullandıkları ekonomik ve toplumsal analizleri genellikle Osmanlı'nın duraklama ve gerileme dönemlerini açıklamak ve nasıl yükselişe geçtiği belirtilmeyen Avrupa ile ilişkilerini anlamlandırmak için kullanmışlardır.

Tüm çalışmalar için söylenebilecek ortak özellik, Batı ve Osmanlı dışındaki diğer coğrafyaların, bölgelerin ya da devletlerin siyasal tarih incelemelerine ya çok az yer verilmiş ya da hiç yer verilmemiş olmasıdır. Annalesçi tarih yazımına en yakın duran Oral Sander dahi, Batı ve Osmanlı'yı *uzun süre* içinde çok yönlü bir analize tabi tutarken, dünyanın geri kalan bölgelerini ihmal etmiş gibi

görülmektedir. Eski Ortadoğu uygarlıklarının önemine vurgu yaparken, bu uygarlıklara ev sahipliği yapmış İran'ın ya da Çin ve Hint gibi Doğu Asya uygarlıklarının siyasi, ekonomik ve toplumsal yapılarını ve bu uygarlıkların tarihsel süreç içerisindeki konumlanışlarını incelememiştir. Bu durumda yapılan şey, Batı'nın yükselişini analiz ederken, (Osmanlı'yı bir tarafta tutarsak) Doğu'nun durumunun, ya da sömürgeciliğin ve sömürgeci devletlerin tarihini anlatırken, sömürgelerin tarihinin es geçilmesidir. Bu sömürgelerin bir dönem tarihin en büyük uygarlıklarını yarattıkları göz önüne alınırsa, tarihsel değişimi anlamak ve buna bağlı olarak geleceği yorumlayabilmek açısından Siyasi Tarih'e sadece günümüzün hâkim devlet yapısını kuran Avrupa'nın ya da kabaca Batı'nın gözlüklerinden bakmak eksik bir analizi beraberinde getirebilir. Bu bağlamda, Annales'in *uzun süreyi* temel alan, bütüncül/evrensel tarih yazımı önerisi, Türkiye'de Avrupa ve Osmanlı arasına hapsedirilmiş yapısından kurtarılmalı, gerçek anlamına kavuşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

ACAR, S.N. (2008), "Paul Ricoeur'ün Anlatı ve Tarih Görüşü Bağlamında Arthur C. Danto'nun "Anlatı Cümleleri"nin Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Araştırma Dergisi, 19, ss. 1-20.

AKMAN, Ş. T. (2011), "Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmî Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri", Hacettepe Hukuk Fak. Dergisi, 1 (1), ss. 80-109.

ANDREA, A.J. (1991), "Mentalities in History", Historian, 53 (3), ss. 605-608.

ARMAOĞLU, F. (2003), 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

ARMAOĞLU, F. (2005), 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), 15. Baskı, İstanbul: Alkım.

ATEŞ, T. (2012), Siyasal Tarih, 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.

AYAN, E. (2011), "Türk Tarihyazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu", Tarih Okulu, XI, ss. 75-101.

AYSEVENER, K. (2001), Collingwood'un Tarih Felsefesi, Ankara: İmge Kitabevi.

BARCAN, Ö. L. (1953), "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", Türkiyat Mecmuası, 10, ss. 1-26.

BERATLI, N. (2006), "Bilim mi- Sanat mı- Propoganda mı? Tarih Nedir?", Kıbrıs Yazıları, 3, ss. 3-20.

BERKTAY, H. (1983), Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü, İstanbul: Kaynak.

BLOCH, M. (1985), Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: Birey ve Toplum.

BRAUDEL, F. (1992), Tarih Üzerine Yazılar, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.

BURKE, P. (2002), Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu, (Çev. Mehmet Küçük), Ankara: Doğu Batı Yayınları.

BURKE, P. (1992), "Overture: the New History, its Past and its Future", Peter Burke (ed.), *New Perspectives on Historical Writing*, University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, ss. 1-23.

CARR, E.H. (2002), *Tarih Nedir?*, (Çev. Misket Gizem Gürtürk), İstanbul: İletişim Yayınları.

COLLINGWOOD, R.G. (1996), *Tarih Tasarımı*, (Çev. Kurtuluş Dinçer), Ankara: Gündoğan Yayıncılık.

ERDOĞDU, A. T. (2011), "Prof. İnalçık Tarihçiliği'nin Tahlil Denemesi". CIEPO Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Sempozyum Bildirileri Cilt I. İzmir: Meta, ss. 1-26.

ERDOĞDU, A. T. (2012), "2000'den Sonra Türkiye'de Tarihçilik", Yahya Kemal Taştan (ed.), Mehmet Fuad Köprülü, Ankara: Kültür Bakanlığı, ss. 277-302.

ESMER, A. Ş. (1944), *Siyasi Tarih*, İstanbul: Maarif Vekilliği Siyasal Bilgiler Okulu Yayınları, 12.

EVANS, R.J. (1999), *Tarihin Savunusu*, (Çev. Uygur Kocabaşoğlu), Ankara: İmge Kitabevi.

FIRAT, M.M. (2006), "Dünyada Siyasi Tarih Disiplininin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi", *Türkiye'de Siyasi Tarihin Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 592.

HARTOG, F. (2000), *Tarih, Başkalık, Zamansallık*, Ankara: Dost Kitabevi.

HUNT, L. (1986), "French History in the Last Twenty Years: The Rise and Fall of the Annales Paradigm", *Journal of Contemporary History*, 21 (2), ss. 209-224.

IGGERS, G.G. (2005), "Historiography in the Twentieth Century", *History and Theory*, 44 (3), ss. 469-476.

IGGERS, G.G. (2003), *Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı*, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

İNALCIK, H. (2005), "Akdeniz ve Türkler", *Doğu-Batı*, 9 (34), ss. 133-169.

İNALCIK, H. (2009 a), "Fransız Annales Okulu ve Türk Tarihçiliği", Halil İnalçık (ed.), *Doğu Batı Makaleler II*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, ss. 311-324.

İNALCIK, H. (1978), "Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings", Review (Fernand Braudel Center), 1 (3/4), ss. 69-99.

İNALCIK, H. (2009 b), "Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar", Halil İnalcık (ed.), Doğu Batı Makaleler II, Ankara: Doğu Batı Yayınları, ss. 289-310.

JENKINS, K. (1997), Tarihi Yeniden Düşünmek, (Çev. Bahadır Sina Şener), Ankara: Dost Kitabevi.

KAPLAN, H. (2008), Ömer Lütfi Barkan'ın Tarih Anlayışı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

KAYALI, K. (2002), "Annales Hareketinin Türkiye Serüveni O Kadar Açıklayıcı Ki...", Peter Burke, Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu, (Çev. Mehmet Küçük), Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

KESKİN, N. E. (2004), Devlet Olgusuna Yaklaşım Sorunu: Hukuk Kurumları ve Köprülü Üzerine, Ankara Üniversitesi SBF-GETA Tartışma Metinleri, 67.

KOÇ, Y. (2013), "Ömer Lütfi Barkan'ın Tarihsel Demografi Çalışmalarına Katkısı ve Klasik Dönem Osmanlı Nüfus Tarihinin Sorunları", Bilig, 65, ss. 177-202.

KOYUNCU, M. (2009), "Mehmet Fuad Köprülü'nün Tarih Anlayışına Bir Örnek", Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, R. Genç Özel Sayı, 5, ss. 1396-1406.

KURAT, A. N. (2010), Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar, 5. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

LEUCHTENBURG, W. E. (1986), "The Pertinence of Political History: Reflections on the Significance of the State in America", The Journal of American History, 73 (3), ss. 585-600.

ORTAYLI, İ. (2011), "Kurumların Tarihçisi Henri Pirenne Hakkında", Henri Pirenne, Ortaçağ Kentleri - Kökenleri ve Ticaretin Canlanması, (Çev. Şadan Karadeniz), İstanbul: İletişim, ss. 7-10.

ÖZ, M. (2006), "Tarihimiz ve Tarihçiliğimiz Üzerine Bazı Düşünceler", Muhafazakar Düşünce, 2 (7), ss. 67-75.

ÖZEL, O. ve ÇETİNSAYA, G. (2001-2002), “Türkiye’de Osmanlı Tarihçiliğinin Son Çeyrek Yüzyılı: Bir Bilanço Denemesi”, Toplum ve Bilim, 91, ss. 8-38.

ÖZERDEM, A. (2011), “Halil İnalçık Tarihçiliğinin İzinde”, CIEPO Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Sempozyum Bildirileri Cilt I, İzmir: Meta, ss. 33-38.

ÖZLEM, D. (2004), Tarih Felsefesi, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

SAHİLLİOĞLU, H. (1985), “Ömer Lütfi Barkan”, İktisat Fakültesi Mecmuası, 41 (1/4), ss. 3-38.

SANDER, O. (1997), Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918’e, 5. Baskı, Ankara: İmge.

SANDER, O. (1998), Siyasi Tarih: 1918-1994, 6. Baskı, Ankara: İmge.

SARICA, M. (1980), Siyasal Tarih, İstanbul: Formül Matbaası.

SCHWEIZER, K. ve SCHUMANN, M.J. (2008), “The Revitalization of Diplomatic History: Renewed Reflections”, Diplomacy and Statecraft, 19 (2), ss. 149-186.

SÖNMEZ, E. (2010 a), Annales Okulu ve Türkiye’de Tarihyazımı - Annales Okulu’nun Türkiye’deki Tarihyazımına Etkisi: Başlangıçtan 1980’e, Ankara: Tan Kitabevi.

SÖNMEZ, E. (2010 b), “Klasik Dönem Osmanlı Tarihi Çalışmalarında Max Weber Etkisi”, Praksis, 23, ss. 39-63.

STONE, L. (1979), “The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History”, Past and Present, 85, ss. 3-24.

ŞİMŞEK, A. (2008), “Tarih Derslerinde Bütünsel Öğrenme: Gestaltçı Yaklaşımdan Holistik Yaklaşımına Bir Bakış Denemesi”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5 (2), ss. 1-16.

TELLAL, E. (2006), “İsimlendirme Sorunu”, Türkiye’de Siyasi Tarihin Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 592.

TOHANEANU, C. (2000), “Historical Knowledge as Perspectival and Rational: Remarks on the Annales School’s Idea of History”, Metaphilosophy, 31 (1/2), ss. 169-183.

TOPRAK, Z. (1986), "Türkiye'de Çağdaş Tarihçilik (1908-1970)", Sevil Atauz (ed.), Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, ss. 431-438.

TOSH, J. (1997), Tarihin Peşinde, (Çev. Özden Arıkan), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

TREVOR-ROPER, H.R. (1972), "Fernand Braudel, the Annales, and the Mediterranean", The Journal of Modern History, 44 (4), ss. 468-479.

TÜLÜCÜ, S. (2006), "Fuad Köprülü'ye Dair Önemli Bir Eser", A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 31, ss. 313-321.

ÜÇOK, C. (1980), Siyasal Tarih (1789-1960), 3. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 451.

WALLERSTEIN, I. (1999), Sosyal Bilimleri Düşünmemek, (Çev. Taylan Doğan), İstanbul: Avesta Yayınları.

WESSELING, H. L. (1978), "The Annales School and the Writing of Contemporary History", Review, 1 (3/4), ss. 185-194.

YAPICI, M.İ. (2005/2006), "Bir Akdeniz Tarihçisi: "Fernand Braudel""", Doğu Batı, 9 (34), ss. 183-199.

YURDUSEV, A.N. (2006), "Siyasi Tarih ve İdeoloji", Türkiye'de Siyasi Tarihin Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 592.